

УДК 81'243:378.147(477+061.1ЄС)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.23>

Денисенко І. І., Тарасюк А. М.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Зроблена спроба на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити сутність поняття «творча активність» у контексті сучасної вищої освіти. Підкреслюється, що саме творчий інтелект студента сприяє більш ефективному процесу засвоєння іноземної мови, оскільки допомагає їм впоратися з абсолютно новим життєвим досвідом. Комунікативні методи навчання відіграють певну роль, оскільки вони підкреслюють функціональне та ситуаційне використання іноземної мови та застосування таких видів діяльності, як рольові ігри, моделювання ситуацій, що вимагають від студентів повною мірою використовувати свою уяву та творчо мислити. Розвиток творчих здібностей у студентів орієнтується на формування аналітичної (послідовність, мобільність, селективність, асоціативність, кмітливість), креативної (пошук раціональних способів розв'язання проблеми, оригінальність), емоційної (насиченість образів, емоційне оцінювання подій, фактів) складників креативного мислення.

Автори виокремлюють особливості формування творчої активності студентів у процесі викладання іноземної мови, визначають дидактичні принципи й умови діяльності педагога, які необхідно брати до уваги у процесі формування творчої активності студентів (принцип свідомості й творчої активності, наочності, систематичності та послідовності, диференційованого підходу, комунікативної основи навчання).

Автори наголошують, що найбільш характерними для формування творчої активності студентів у процесі навчання іноземній мові у вищій школі виступають наступні форми та методи активізації навчального процесу: ігри, дискусійні та методи вправ.

Зроблено висновок про те, що однією з ключових умов для успішного формування творчої активності студентів є особливий підхід до передачі знань з боку викладача. Викладач, метою якого є підготовка успішних фахівців, зобов'язаний працювати в оновлених педагогічних ситуаціях, коли його функції передбачають здійснення науково-дослідної роботи зі студентами, вимагають засвоєння інноваційних, проєктувальних, комунікаційних видів діяльності. У такій ситуації вважається за доцільне для викладача застосовувати методи роботи у професійних ролях, що сприяють формуванню творчої активності у процесі підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців. Педагогічний процес повинен бути спрямований на розвиток креативних якостей особистості кожного студента, на створення максимально сприятливих умов для прояву його здібностей та інтересів.

Ключові слова: творча активність, іноземна мова, вищий навчальний заклад, креативне мислення, дидактичні принципи, комунікативні методи навчання.

Формування міжнародних взаємин невіддільне від процесу вивчення та викладання іноземних мов, оскільки вони є засобом міжкультурної комунікації. На сьогодні гостра потреба українського суспільства у фахівцях, що володіють іноземною мовою на різних рівнях та в різних аспектах, обумовлює кардинальний перегляд змісту викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах країни. Ключовою дією, за допомогою якої засвоюється іноземна мова, вважається процес спілкування, мовленнєва комунікація. У процесі комунікації спостерігається не тільки обмін думками, почуттями, а й опанування мовними засобами, надання їм узагальненого характеру. Навчання іноземним мовам в сучасних умовах передбачає також формування особистості студента, який здатен та має бажання активно брати участь у комунікації на міжкультурному рівні й самостійно прогресувати. Такі навички можливо сформувати під час процесу опанування студентами різноманітними компетенціями, які знаходяться у тісному взаємозв'язку одна з одною. У цьому випадку під компетенціями мається на увазі сукупність знань, умінь та особистісних характеристик, що дозволяють студенту виконувати різні види діяльності.

Творчий процес – характерний показник життєдіяльності особистості, який обумовлюється існуванням, свідомістю, мисленням, світоглядом, життєвими установками та необхідністю виробляти «нове». Аналізуючи наведені теоретичні позиції щодо творчого процесу, необхідно зазначити, що загальним фактором є процес розвитку особистості. Вважається, що найактивнішим періодом формування особистості є студентський вік, коли розвиваються навички самостійності й здатності вільно мислити, творча активність стає реальною потребою, тому саме цей вік розглядається як найбільш сприятливий для стимулювання, педагогічної підтримки творчої активності студента, його особистісно-професійного становлення [5, с. 34–37].

Аналізуючи дослідження сутності творчих здібностей студентської молоді, у своїх наукових роботах Г. О. Іващенко, А. П. Шкуратова підкреслюють, що «...творчі здібності дають можливість здійснювати діяльність оригінально, вміти приймати нестандартні рішення, застосовуючи різні варіації здійснення діяльності» [3, с. 14–17]. Таким чином, узагальнивши різні поняття, можна стверджувати, що творчий процес є способом буття людини, який не тільки задовольняє його потреби, але й є процесом саморозвитку, самовдосконалення, серед відмінних ознак якого виділяється відкриття істотно нового, інноваційного.

А. Мелей вважає, що саме творчий інтелект студента сприяє більш ефективному процесу засвоєння іноземної мови, оскільки допомагає їм впоратися з абсолютно новим життєвим досвідом. Комунікативні методи навчання відіграють певну роль, оскільки вони підкреслюють функціональне та ситуаційне

використання іноземної мови та застосування таких видів діяльності, як рольові ігри, моделювання ситуацій, що вимагають від студентів повною мірою використовувати свою уяву та творчо мислити [10].

Мета статті – розкрити суть поняття «творча активність» у контексті сучасної вищої освіти на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, виокремити особливості формування творчої активності студентів у процесі викладання іноземної мови, визначити дидактичні принципи й умови діяльності педагога, які необхідно брати до уваги у процесі формування творчої активності студентів.

Аналіз науково-методичної літератури підтверджує, що творча активність є найвищим рівнем навчально-виховного процесу й розглядається як обов'язкова умова для всебічного формування особистості студента. Перехід студента на рівень творчої активності свідчить про значний стрибок у загальному формуванні особистості, посилення його внутрішніх процесів, саморегуляції та самоорганізації, оскільки попередні рівні активності збагатилися досвідом. Для формування креативності безумовно необхідна підтримка первинних здібностей впливом середовища, яке має високий ступінь невизначеності та можливу багатоваріантність, а крім того включає еталони креативної діяльності та її результати. Розвиток творчих здібностей у студентів орієнтується на формування креативного мислення, а саме наступних елементів:

2. Аналітичний складник (поняттєве – логічне мислення) – послідовність, мобільність, селективність, асоціативність, кмітливість, вміння диференціювати та інше.

2. Емоційний складник (чуттєво-образне мислення): насиченість образів, емоційне оцінювання подій, фактів, явищ та інше.

3. Креативний складник (наочно-дієве мислення): пошук раціональних способів розв'язання проблеми, оригінальність (прояв індивідуальності, нестандартності, подолання шаблонності), здатність прогнозувати результат, прагнення узагальнювати відповідні знання й уміння в процесі діяльності, вибір найбільш прийняттого рішення з різноманітних альтернатив та вміння аргументувати його правильність [4, с. 113–121].

Андреа та М. Константінідіс виокремлюють такі особливості формування творчої активності студентів у процесі викладання іноземної мови:

1. Fluency (розуміти інформацію в момент її сприйняття, швидко генерувати багато ідей).

2. Flexibility (когнітивна пізнавальна гнучкість, що означає генерувати різні ідеї та дивитися на речі з різних точок зору).

3. Elaboration (проекування, використання наявних знань та їх подальший розвиток з метою розширити й доповнити наявні).

4. Originality (оригінальність, придумувати абсолютно нові ідеї).

Всі перераховані функції застосовні як до викладачів, так і до студентів. Однак, процес розвитку творчого потенціалу студентів вимагає обов'язкової участі викладачів через діяльність, яку вони здійснюють. Викладач повинен направляти студентів, сприяти розвитку їх творчих умінь на кожному занятті. Тільки у процесі цілеспрямованої наполегливої роботи вдасться сформуувати певні якості й домогтися зацікавленості на заняттях.

Креативність викладача іноземної мови залежить від його здатності аналізувати, оцінювати ситуації та виявляти нові способи реагування на них. Це в свою чергу залежить від ряду різних здібностей та рівня мислення особистості. Творчу спрямованість діяльності педагога зумовлює особливий стиль його мислення, яке пов'язане насамперед із новизною та значущістю результатів діяльності, ініціюючи різноманітний синтез пізнавальної, емоційної, вольової та мотиваційної сфер особистості викладача. Ключову роль відіграє розвинена потреба у творчій діяльності, яка реалізується у специфічних здібностях та їх прояві. Розвинений інтелект дає можливість викладачеві розуміти не конкретні одиничні педагогічні факти та явища, а педагогічні ідеї, теорії навчання й виховання студентів. Відмінними якостями інтелектуальної компетентності викладача є рефлексивність, гуманізм, чітке розуміння засобів, які необхідні для професійного вдосконалення та формування особистості студента.

Вимоги сучасного суспільства та часу до рівня володіння майбутніми фахівцями іноземною мовою постійно зростають та ставлять питання про доцільний та обґрунтований вибір того чи іншого методу навчання, їх заміну залежно від умов певної навчальної ситуації, цілей та етапу навчання іноземній мові. Результативність кожної методики навчання насамперед залежить від особистості викладача іноземної мови, його досвіду та творчих умінь. Саме викладач забезпечує умови для активного застосування стійких мовлених кліше з метою мотивації студентів спілкуватися іноземною мовою, не боятися робити помилки, не відчувати мовних перешкод та успішно долати мовленнєві бар'єри, тому особистість викладача, його високий професіоналізм у своєму предметі, позитивний психологічний мікроклімат на заняттях та негайна готовність допомогти студентам розглядається як основний аспект оцінки якості викладання іноземної мови. Викладачеві слід не тільки об'єднувати в собі артистизм і ораторське мистецтво, але й формувати навички синтезу та аналізу, мати гарне почуття гумору, дар переконувати та вести за собою, володіти основами психолінгвістики та лінгводидактики. Емоційно забарвлені, грамотно організовані, насичені різноманітним мовним матеріалом практичні заняття допоможуть успішно сформувати творчий потенціал студента.

На основі аналізу наукової психолого-педагогічної літератури можна виокремити наступні дидактичні принципи, які необхідно брати до уваги в процесі формування творчої активності студентів:

1. Принцип свідомості й творчої активності, який передбачає узгодженість викладання та навчання, доводить потребу ініціювання активності у пізнавальній діяльності з метою її свідомого засвоєння. Пізнавальна

активність студентів є насамперед їх свідомим ставленням до вивчення іноземної мови, відповідною мотивацією. Вона безпосередньо пов'язана як із граматно підібраним навчальним матеріалом, так і з емоційним до неї ставленням, обумовлюється формуванням потреби в пізнавальній діяльності, яка активізує вольові процеси, націлені на отримання навчальної інформації, та виражається у відповідній активності в процесі вивчення понять іноземної мови.

2. Принцип наочності полягає у формуванні чіткого, образного поняття про предмети і явища, що вивчаються. Наочність спрощує процес семантизації мовленого матеріалу, дає можливість успішно використовувати іноземну мову як засіб комунікації. Різноманітні види наочності впливають на емоційну сферу студентів, активізуючи вольові процеси, мобілізуючи функціональні резерви студентів, загострюючи їхню пам'ять. Наприклад, у процесі вивчення граматичної теми застосування вербальної наочності (плакати, ілюстрації, схеми) сприяє реалізації принципу свідомості.

3. Принцип систематичності та послідовності полягає у презентації навчальної інформації на основі її внутрішньої логіки, наступності, діалектичного взаємозв'язку попереднього й наступного матеріалу, розвитку вмінь та навичок за певною системою.

4. Принцип диференційованого підходу у навчанні іноземній мові дає можливість створити умови для забезпечення базового рівня знань для усіх студентів, здійснювати роботу з групами студентів на декількох рівнях засвоєння, брати до уваги індивідуальні характеристики навчальної діяльності студентів, реалізовувати роботу в групах по засвоєнню іншомовних понять.

5. Принцип комунікативної основи навчання передбачає організацію на заняттях відповідних умов з метою задоволення потреби студентів у комунікації та формування комунікативних здібностей.

Необхідно зауважити, що вищезгадані принципи на практиці виступають у тісній взаємодії, доповнюють та підсилюють один одного. Процес успішного формування творчої активності студентів на заняттях з іноземної мови можливий тільки при сукупній дії цих дидактичних аспектів.

Грунтуючись на згаданих дидактичних принципах та беручи до уваги дослідження практичної спрямованості роботи, можна дійти висновку, що найбільш характерними для формування творчої активності студентів у процесі навчання іноземній мові у вищій школі є такі форми та методи активізації навчального процесу:

1) *ігрові методи*, які включають ділові ігри, можливості яких істотно зростають при застосуванні сучасних комп'ютерних технологій. Творчі здібності особистості проявляються особливо повно та наочно у спонтанних та нетипових ситуаціях, які за своїм характером є проблемними, містять у собі можливість і обов'язковість цілепокладання та цілевиконання, що є дидактичною умовою розвитку пізнавальної активності особистості. У ділових іграх зображуються характеристики, труднощі, ключові проблеми та динаміка майбутньої професійної діяльності. Емоційно-важливі фрагменти ігрової комунікації, нестандартні рішення, компоненти раціонального аналізу мають можливість стати певними сигналами для запам'ятовування й застосування на практиці отриманої іншомовної інформації у подальшій професійній діяльності. Грамотно організована ділова гра має високий навчальний ефект, оскільки виявляє закономірності професійної діяльності та засвоєння студентами теоретичного матеріалу;

2) *дискусійні методи* не тільки підвищують мотивацію й включеність студентів у пізнавальний процес, але й активізують розумові процеси, сприяють розвитку та формуванню навичок самостійно міркувати, аргументувати свою точку зору та навчають аналізувати й розглядати думки інших;

3) *метод вправ* полягає у тому, що студенти тренуються у використанні засвоєного іншомовного матеріалу на практиці та шляхом постійно повторюваних дій поглиблюють знання з іноземної мови, формують відповідні вміння й навички, розвивають своє мислення і творчі здібності.

Висновки. Демократизація та гуманізація педагогічного процесу у вищому навчальному закладі висувають нові вимоги до діяльності викладача та студентів. Вони полягають у розкритті морального, культурного та творчого потенціалу як особистості студента, так і особистості викладача, у зміні їх відносин на основі співпраці за активної позиції студента. Педагогічний процес повинен бути спрямований на розвиток креативних якостей особистості кожного студента, на створення максимально сприятливих умов для прояву його здібностей та інтересів. Тому автори розглянули творчу діяльність студента не тільки як засіб опанування знаннями, але і як найважливіше джерело інтелектуального та творчого розвитку студентів.

Вивчення та узагальнення психолого-педагогічної літератури, передового педагогічного досвіду приводять до висновку, що шлях постійного вдосконалення змісту освіти призводить до подолання пасивної позиції студентів й обумовлює розвиток їхніх творчих здібностей, результатом чого виступає виявлення прихованих можливостей, умінь вирішувати специфічні завдання та проявляти креативний підхід до їх вирішення, прагнення до процесу безперервної самоосвіти, досить високий рівень адаптивності, академічну мобільність та інше.

Однією з ключових умов для успішного формування творчої активності студентів є особливий підхід до передачі знань з боку викладача. Викладач, метою якого є підготовка успішних фахівців, зобов'язаний працювати в оновлених педагогічних ситуаціях, коли його функції передбачають здійснення науково-дослідної роботи зі студентами, вимагають засвоєння інноваційних, проектувальних, комунікаційних видів діяльності. За такої ситуації викладачеві доцільно застосовувати методи роботи у професійних ролях, що сприяють формуванню творчої активності у процесі підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців.

Використана література:

1. Астахова В. И. Студент XXI века: его сущностные черты и характерные особенности / В. И. Астахова. Alma Mater. 2010. № 8. С. 60–63.
2. Иващенко Г. А. Организация нетрадиционных форм проведения занятий в соответствии с индивидуальными особенностями студента как способ повышения творческих способностей / Г. А. Иващенко, А. П. Шкуратов. Вестн. Томского гос. пед. ун-та (TSPU Bulletin), 2014. Вып. 6 (147). С. 14–17.
3. Кудрявцев В. Т. Творческая природа психики человека / В. Т. Кудрявцев. Вопросы психологии. 1990. № 3. С. 113–121.
4. Мелхорн Г. Творческое мышление и творческая деятельность студента / Г. Мелхорн, К. Г. Мелхорн. Современная высшая школа. 1982. № 3. С. 34–37.
5. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович. Минск : Просвещение, 1991. 287 с.
6. Тлегинова Т. Е. Студент как субъект формирования опыта творческой деятельности // Молодой ученый. 2011. № 8. Т. 2. 140 с.
7. Maley Alan 1997. Creativity with a small 'c'. In Clyde Coreil (ed.) The Journal of the Imagination in Language Learning and Teaching, 4. Retrieved on 15 April 2013 from <http://www.njcu.edu/cill/journal-index.html>.
8. Andrea (2012). Creativity in ELT. Retrieved January, 23, 2016, from <http://worldteacher andrea.blogspot.com/2012/07/creativity-in-elt.html>.
9. Constantinides M. (2010). The Art of Being Creative. Retrieved January, 23, 2016, from <http://marisacinstantantinides.edublog.org/2010/04/13/the-art-of-being-creative/#.VqMzeBpunIU>.

References:

1. Astakhova V. I. (2010). Student XXI veka: ego sushchnostnyye cherty i kharakternyye osobennost [21st Century Student: Its Essential Features and Characteristics]. Alma Mater [in Russian].
2. Ivashchenko G. A. & Shkuratov A. P. Organizatsiya netraditsionnykh form provedeniya zanyatiy v sootvetstvi s individualnymi osobennostyami studenta kak sposob povysheniya tvorcheskikh sposobnostey [Organization of non-traditional forms of conducting classes in accordance with the individual characteristics of the student as a way to increase creative abilities]. Vestn. Tomskogo gos. ped. un-ta (TSPU Bulletin) [in Russian].
3. Kudryavtsev V. T. (1990) Tvorcheskaya priroda psikhiki cheloveka [Creative nature of the human psyche]. Voprosy psikhologii [in Russian].
4. Melkhorn G. & Melkhorn K. G. (1982) Tvorcheskoye myshleniye i tvorcheskaya deyatelnost studenta [Creative thinking and creative activity of a student]. Sovremennaya vysshaya shkola [in Russian].
5. Rogova G. V. & Rabinovich F. M. (1991) Metodika obucheniya inostrannym yazykam v sredney shkole [Methods of teaching foreign languages in high school]. Minsk : Prosveshcheniye [in Russian].
6. Tlegenova T. E., (2011). Student kak subyekt formirovaniya opyta tvorcheskoy deyatelnosti [Student as a subject of the formation of the experience of creative activity]. Molodoy uchenyy [in Russian].
7. Maley Alan (1997). Creativity with a small 'c'. In Clyde Coreil (ed.) The Journal of the Imagination in Language Learning and Teaching, 4. Retrieved on 15 April 2013 from <http://www.njcu.edu/cill/journal-index.html>.
8. Andrea (2012). Creativity in ELT. Retrieved January, 23, 2016, from <http://worldteacher andrea.blogspot.com/2012/07/creativity-in-elt.html/>
9. Constantinides M. (2010). The Art of Being Creative. Retrieved January, 23, 2016 from <http://marisacinstantantinides.edublog.org/2010/04/13/the-art-of-being-creative/#.VqMzeBpunIU>.

Denysenko I. I., Tarasiuk A. M. Development of the students' creative activity by means of foreign language in high school

Based on the analysis of psychological and educational literature, the article attempted to reveal essence of the concept «creative activity» in the context of modern university education, it is emphasized that creative intellect of students makes foreign language acquisition easier, quicker and more successful, helping them to cope with an entirely new life experience. Interactive, communication based exercises, functional-situational based methods play a role in emphasizing functional and situational using of a foreign language and applying such activities as role-play exercises, simulations requiring students in higher education to use fully their imagination and creative thinking. The development of students' creative capacities focuses on analytical (consistency, mobility, selectivity, quick thinking), creative (effective means of solving the problem, originality), emotional (density of images, emotional evaluation of events, facts, phenomena) components of creative thinking.

The author underlines factors in the development of students' creative activity in the process of teaching a foreign language, defines educational principle and operating environment for teachers, that should be taken into account in the creative activity development (concept of consciousness, creative activity, visibility, regularity and consistency, differentiated approach, communicative learning). The author indicates that such forms and methods of strengthening training actions as play-based methodology, discussion methods and drills techniques are especially the case for students' creative activity development during foreign language learning in high school.

It concluded that the special approach to knowledge transfers from the teacher is a key condition for successful development of students' creative activity. A teacher aimed at training highly skilled specialists, has to work in the updated educational situations, when his\her functions included organization of students' research work, required application of innovative, project, communicative kinds of activity. In this context, it is considered necessary for a teacher to follow the working methods of professional roles, which contribute to the formation of students' creative activity, educational process should aim at developing creative abilities of every student, establishing of the most favorable conditions for realization of his or her abilities and interests.

Key words: *creative activity, foreign language, higher educational establishment, creative thinking, didactic principles, communicative teaching methods.*